

Cultuurhistorische inventarisatie provincie Noord-Brabant.

Gemeente Bergeyk

Inhoud

1	Woord vooraf	3
2	Criteria	4
3	Werkwijze	7
4	Historische karakteristiek van Bergeyk	10
	Landschap	
	Nederzettingen	
	Bebouwing en groenelementen	
5	Overzicht van straten, gebouwen en groenelementen	14
6	Literatuurlijst	22
7	Foto-overzicht	23
8	Kaart gemeente Bergeyk (bijlage)	

1 Woord vooraf

Dit overzicht van cultuurhistorisch waardevolle nederzettingen, gebouwen en groenelementen in de gemeente Bergeyk, maakt deel uit van een -per gemeente opgezette- en zo "compleet" mogelijke inventarisatie in de provincie Noord-Brabant.

De snelle en vaak ingrijpende veranderingen in het Brabants cultuurlandschap hebben de totstandkoming van een dergelijk overzicht dringend noodzakelijk gemaakt. Te meer omdat deze veranderingen steeds duidelijker kenmerken lijken te vertonen van een massaal afbrokkelingsproces, waarbij veel van wat als karakteristiek-Brabants mag gelden, voorgoed uit het beeld van stad en land dreigt te verdwijnen. Een ontwikkeling, die naar het oordeel van het bestuur van de provincie Noord-Brabant indruist tegen de in brede kring ondersteunde opvatting, dat elementen uit het verleden essentieel zijn voor de verscheidenheid en herkenbaarheid van het heden, en daarmee voor de leefbaarheid in het algemeen.

In weerwil hiervan is deze rapportage niet op de eerste plaats bedoeld als een "document humain", afschoon bekommernis om de toekomst van Brabants verleden het eigenlijke doel van deze uitgave licht dreigt te overstemmen. Dat doel is: het op systematische wijze -aan de hand van een aantal welomschreven criteria- optekenen van wat er in Brabant aan cultuurhistorisch waardevolle objecten aanwezig is, om op grond daarvan de prioriteiten te kunnen bepalen voor een effectief en samenhangend provinciaal monumentenbeleid.

De hier voor u liggende inventarisatie vertegenwoordigt letterlijk een serie momentopnames. Reden waarom de samenstellers het woord "compleet" in de inleidende zin van aanhalingstekens hebben voorzien. Niet zozeer omdat zij zich bij hun rapportage uitdrukkelijk ontslagen wilden zien van de pretentie van volledigheid. Zo'n pretentie zou, alleen al gelet op de betrekkelijkheid van het begrip "cultuurhistorisch waardevol", niet reëel zijn. Veeleer weerspiegelt deze schrijfwijze hun vrees dat, als het afbrokkelingsproces in het huidige, genadeloze tempo doorzet, ook een aantal van de hier opgenomen gegevens snel door de actualiteit zal zijn achterhaald.

Onderzoek en veldwerk voor de hier gepresenteerde inventarisatie vonden plaats in 1981 en werden verricht door drs.

A.J.C. van Leeuwen, drs. N.C.M. Maes en H.Th.M. Ruiter, arch. HRO, allen werkzaam bij de provincie Noord-Brabant. Wijzigingen die zich na die datum voordeden, konden om organisatorische redenen niet meer in deze uitgave worden verwerkt.

's-Hertogenbosch, augustus 1983

2. Criteria

Uit de vele objecten die voor inventarisatie in aanmerking kwamen, moest uiteraard een keus worden gedaan. Dat gebeurde aan de hand van een aantal criteria, die verder in dit hoofdstuk groepsgewijs worden omschreven.

Bij deze criteria wordt het bindend element in veel gevallen gevormd door de "historische karakteristiek" van de nederzetting. Wat wordt daaronder verstaan?

Een nederzetting is, in de hier gebruikte terminologie, een geheel van bebouwing, percelen, wegen en waterlopen, dat in de loop der tijd een meer of minder samenhangende vorm heeft opgeleverd. Het eigen karakter van een nederzetting is het product van een -al dan niet geleidelijke- historische ontwikkeling, die in vele gevallen tot op de dag van vandaag valt af te lezen, zowel aan het ruimtelijk patroon als aan de bebouwing zelf. Dat geldt in beginsel evenzeer voor een oud akkerdorp, als voor een moderne nieuwbouwwijk.

Op zeker moment leidt een reeks van ontwikkelingen tot een situatie, waar de nederzetting voor ons gevoel een uitgesproken eigen vormidentiteit bereikt. Dát moment bepaalt de "historische karakteristiek" van de nederzetting, die dus als het ware de optel- en aftreksom is van een reeks structuurbepalende en structuurversturende ingrepen.

De invloed van dat moment kan zich, meer of minder nadrukkelijk zichtbaar, vaak uitstrekken tot het moment van nu. Zo is voor de landelijke nederzettingen tussen Oirschot en Best de situatie rond het midden van de vorige eeuw nu nog steeds beeldbepalend. Vandaar dat het moment van de historische karakteristiek ook omstreeks dat tijdstip is gekozen. Zowel de middeleeuwse aanleg, als de wijzigingen van na 1850 zijn daarbij als wezenlijke bestanddelen aan te merken.

Een heel ander voorbeeld is de oude vestinggordel van Bergen op Zoom. Daar is een essentieel element in de historische karakteristiek, zoals die rond 1800 bestond, thans niet meer afleesbaar. In die tijd werd de stad sterk gedomineerd door haar uitgebreide vestingswerken. Sinds die echter aan het eind van de vorige eeuw zijn ontmanteld, wordt het huidige beeld bepaald door een parken-, straten- en bebouwingsgordel, die rond 1920 hun uiteindelijke vorm kregen. Daarmee is de historische karakteristiek van ca. 1800 nu dus niet meer relevant voor dit deel van de stad. Die van rond 1920 echter des te meer.

Tegen de achtergrond van deze historische karakteristiek zijn alle objecten afzonderlijk getoetst aan de volgende criteria:

- Architectonische en kunsthistorische criteria

- het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant, of van het werk van een bekend architect, stedenbouwkundige of kunstenaar

- het object is gaaf qua stijl en detaillering
- het object vertegenwoordigt een unieke (bouw)-techniek, (bouw)type of is typerend voor de ontwikkeling van de industriële techniek
- het object heeft esthetische waarde op grond van de vorm en detaillering van exterieur en/of interieur.

● Planologische, landschappelijke en stedenbouwkundige criteria

- het object vormt samen met bijgebouwen, kleine artefacten en erfbeplanting of tuinaanleg een karakteristiek geheel
- het object maakt deel uit van een groter historisch geheel of complex
- het object sluit, met name in historisch en geomorfologisch opzicht, aan bij het landschap
- het object maakt deel uit van een gebied met een grote continuïteit, waardoor het historisch patroon van verkaveling, wegen en waterlopen goed geconserveerd is gebleven
- het object vormt een onderdeel van een historische stedenbouwkundige structuur of een historisch nederzettingstype
- het object is karakteristiek voor stad, dorp of streek.

● Sociaal- en cultuurhistorische criteria

- aan het object zijn historische herinneringen verbonden in de ruimste zin van het woord
- het object vertegenwoordigt een aspect van de sociale of economische geschiedenis
- het object is representatief voor een bepaalde fase in de ontwikkeling van dorp, stad of streek.

Afhankelijk van de situatie en de aard van het object, was het ene criterium bij de selectie meer bepalend dan het andere. Zo kan men zich voorstellen dat bij een eenvoudige voorbeeld van landelijke bouwkunst criteria als type, bouwtechniek, samenhang met de directe of wijdere omgeving, historische verkaveling en patroon van wegen en waterlopen, meer gewicht in de schaal werken, dan bij een kerkgebouw. Daar zullen eerder stijl, gaafheid van details, esthetische kwaliteiten en geschiedkundige aanknopingspunten de doorslag geven. Bij monumenten van jongere datum zijn op hun beurt bouwtype, techniek, vormgeving, architect en sociaal-historische betekenis weer het meest van belang.

De samenhang met de omgeving heeft bij de beoordeling een grote -zo niet dominerende- rol gespeeld. Objecten als daglonershuisen, weverswoningen, smidsen e.d., ontleen vooral daaraan vaak hun bijzondere waarde. Een op zich interessant object, dat als laatste getuige de herinnering oproept aan een overigens verder geheel verstoorte situatie, scoort doorgaans minder hoog, dan een object dat deel uitmaakt van een karakteristieke, betrekkelijk ongerept gebleven omgeving. Daarentegen zal een in detail aangetaste reeks gebouwen, die een onderdeel vormt van een qua maat en schaal nog goed bewaarde en interessante structuur, op grond daarvan in deze inventarisatie juist worden meegenomen.

Ten slotte heeft, zoals men begrijpen zal, ook de zeldzaamheids-waarde van een object of nederzettingstype bij de afwegingen meegespeeld.

Onnodig te zeggen dat genoemde criteria niet alleen van belang zijn in het kader van deze inventarisatie. Zij spelen een cruciale rol bij het concrete monumentenbeleid van de provincie Noord-Brabant: bij het bepalen van de prioriteiten voor het behoud* van cultuurhistorisch waardevolle objecten en het ontwikkelen van het daarvoor meest geëigende instrumentarium.

* Naast genoemde criteria zullen in de praktijk ook andere factoren (bouwkundige staat, mogelijkheden tot functie-waardering, beschikbare middelen e.d.) het eventuele behoud van cultuurhistorisch waardevolle objecten bepalen.

3. Werkwijze

Bij het in kaart brengen en beschrijven van de verschillende cultuurhistorisch waardevolle objecten, met het doel een overzicht te geven van wat in de provincie op dit gebied bewaard is gebleven, werden de samenstellers met een aantal beperkingen geconfronteerd.

Om te beginnen was het met de beschikbare mankracht en financiële middelen, gelet ook op het tijdsbestek waarbinnen de werkzaamheden moesten worden afgerond, nauwelijks mogelijk uitvoerig bronnenonderzoek te verrichten naar de geschiedenis van een bepaald gebied. Men was daarom voornamelijk aangewezen op de beschikbare informatie, die doorgaans schaars aanwezig en bovendien niet altijd even betrouwbaar bleek.

Daarnaast waren er ook problemen van meer praktische aard. Zo leende, vooral in dicht bebouwde kommen, de situatie er zich niet altijd voor om bijvoorbeeld alle gevels van een gebouw nauwgezet te bestuderen. Voor interieurs gold dit in nog sterkere mate; deze konden slechts bij hoge uitzondering worden bezichtigd.

In verband hiermee kan het hier gepresenteerde materiaal slechts een indruk geven -zij het dan een redelijk verantwoorde- van de in de gebouwde omgeving aanwezige waarden, die voorwerp van monumentenzorg kunnen zijn en die bij planologische beslissingen in de beschouwing moeten worden betrokken.

Bij het bestuderen en beschrijven van de objecten is, zoals al aangestipt, de samenhang met de directe omgeving en met de nederzetting als geheel voortdurend goed in het oog gehouden. Een object kan, als deel én als exponent van een groter geheel, immers niet adequaat worden beschreven, als dit totaalbeeld bij de onderzoeker ontbreekt.

Belangrijke aanknopingspunten voor dit totaalbeeld vormen onder meer de specifieke kenmerken van de omgeving (hoogteligging, reliëf, perceelsvorm, bodemgebruik e.d.), die een rol hebben gespeeld met betrekking tot de plaats en aard van de nederzetting. Zo is er een hemelsbreed verschil tussen het landbouwgebied in de polders van Noordwest-Brabant en, om wat te noemen, een Kempens akkerdorp. In het eerste geval domineert het open, vlakke land, met zijn grote, verspreid gelegen boerehoeven; in het tweede geval hebben we te maken met een veel kleinschaliger akkerstructuur met een lint van boerderijen, gelegen op de oeverwallen van beken. Behalve het onderkennen van verschillen in "decor", is ook het bepalen van de invloed daarop van historische en sociaal-economische factoren - als conjunctuur, machts patronen, bestaansmiddelen, verkeersbindingen enz. - van groot belang voor het invullen van dat totaalbeeld. Een goed voorbeeld daarvan is Vught, dat zijn vorm met Markt en stationsbuurt kreeg onder invloed van de oude hoofdwegen tussen Eindhoven, Den Bosch en Tilburg, alsmede de latere spoorlijn.

En ten slotte kan ook literatuur over een gebied en de daarbinnen gelegen nederzettingen een - zij het vaak globaal- beeld geven van de dominanten die bij de ontwikkeling daarvan een rol hebben gespeeld.

Al dit materiaal te zamen vormt als het ware een soort "onderlegger", die in meerdere of mindere mate houvast biedt bij het verwerven van inzicht in hetgeen als karakteristiek mag worden aangemerkt.

In dit verband zijn ook oude kaarten van belang, vooral de sinds ca. 1830 gepubliceerde topografische kaarten 1:25.000 en 1:50.000. Deze zijn namelijk direct vergelijkbaar met de huidige stafkaarten van dezelfde schaal en geven daardoor een goed beeld van het veranderingsproces dat zowel nederzettingen als landschap in de loop der tijd hebben ondergaan. Overigens is het patroon dat uit het bestuderen en vergelijken van deze kaarten naar voren kwam, steeds ter plekke aangevuld met eigen waarnemingen met betrekking tot stratenpatroon, bebouwing en beplanting.

In hoeverre is, ondanks de hier gekozen opzet, waarbij een aantal concrete criteria als uitgangspunten dienen, toch niet het gevaar aanwezig dat er bepaalde subjectieve elementen in de beoordeling sluipen?

Degene die de inventarisatie uitvoert, maakt uit wat hij wel en niet documenteert. Hij wordt daarbij geleid door zijn kennis van de historische karakteristiek van de nederzetting. Welke elementen bepalen het eigen -specifieke- karakter daarvan? Is dit "eigene" nog afleesbaar aan bebouwing of omgeving, en in hoeverre is het door veranderingen verstoord?

Het zal duidelijk zijn dat alleen al dit deel van het afwegingsproces niet geheel objectief kán zijn. Het wordt immers niet alleen bepaald door de doelstelling van het onderzoek, maar ook de persoon van de inventarisator en de tijd waarvan hij het product is.

Tegelijkertijd echter mag men erop vertrouwen dat de systematiek en de criteria die aan dit onderzoek ten grondslag liggen, een zekere garantie bieden dat persoonlijke voorkeuren bij de beoordeling uiteindelijk nergens de boventoon voeren.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op het verband tussen de ruimtelijke vorm van de nederzetting en de geomorfologische en landschappelijke context waarin zij geplaatst moet worden. Aansluitend volgt een schets van de karakteristieke bebouwingstypen en groenelementen.

In het daarop volgende hoofdstuk worden de verschillende objecten alfabetisch per straat behandeld. Straten die zich onderscheiden door een duidelijke samenhang van de daarin gelegen objecten, worden in voorkomende gevallen bovendien afzonderlijk beschreven.

Per object worden vermeld: huisnummer, algemene typering, geschatte bouwdatum, exacte bouwdatum*. (b.v. blijkens muurankers, jaarsteen, literatuurvermelding), data van belangrijke wijzigingen, de aanwezigheid van eventuele artefacten, zoals stootstenen, hekpalen e.d., bijgebouwen (met vermelding van eventueel afwijkende datering), groenelementen (waarbij oudere bomen met opgave stamomtrek), eventuele opmerkingen over details of bijzondere onderdelen**.

Iedere inventarisatie bevat bovendien één of meer kaarten van het onderzoeksgebied, schaal 1:10.000 (bij dichtere bebouwing ook uitsneden met schaal ca. 1:5.000). Daarop zijn de volgende zaken aangegeven:

- geïnventariseerde objecten met cultuurhistorische betekenis (zwarte stip)
- beschermde monumenten (zwarte stip met cirkel)
- straatnamen en huisnummers
- gemeentegrenzen
- dijken, waterlopen en steilranden
- oude wegenpatronen en oude akkerbodems met een humusdikte van minimaal 50 cm (globaal aangegeven).

Beschermde stads- en dorpsgezichten, alsook landgoederen, zijn eveneens aangegeven. Groepen gebouwen die een karakteristiek geheel vormen of die deel uitmaken van een interessant nederzettingstype, zijn omlijd.

* In tegenstelling tot de geschatte bouwdatum is de exacte bouwdatum in de tekst steeds onderstreept aangegeven.

** Voor zover het rijksmonumenten betreft, zijn de beschrijvingen ontleend aan de officiële monumentenlijst, zo nodig onderzijds aangevuld (aangegeven met N.B.).

4. Historische karakteristiek van de gemeente Bergeyk.

Landschap

Bergeyk ligt in het stroomgebied van de Keersop en Run, beide bovenlopen van de Dommel. De bovenloop van de Keersop, op de grens met Luyksgestel heet Elzenloop. De Beekloop, die deels de grens vormt met Valkenswaard komt in Westerhoven in de Keersop. Ten noorden en ten zuiden van het Loo zien we waterloopjes, onder andere de Zoferloop, die bij de Vlieterdijk in de Keersop uitkomen. De Run of Aa bij Weebosch, vormt deels de grens met Eersel. De dorpskom van Bergeyk ligt op ca. 30-32 meter boven N.A.P. De akkergronden er omheen liggen op 33-36 meter. Het naaldbosgebied ten westen en zuidwesten ligt op 38-40,5 meter, wat voor brabantse begrippen uitzonderlijk hoog is.

De graslanden langs de beken liggen weer lager, ca 27-30 meter boven N.A.P.

De bodem bestaat voornamelijk uit dekzand, dat tijdens en na de laatste ijstijd (ca. 10.000 jaar geleden) door wind en water is afgezet. Plaatselijk is er een lemig karakter. In de beekdalen is er veen ontwikkeld en zijn er oeverwallen afgezet.

Het landschap binnen de gemeente Bergeyk kan in grote lijnen onderscheiden worden in:

- a. De enge beekdalen van de Keersop en de Aa met in hoofdzaak graslanden. Verspreid liggen er enkele hakhoutbosjes. Opmerkelijk en kenmerkend voor de zeer oude bewoning is de aanwezigheid van oude graslandbodems langs de beken. Deze bodems hebben een humuslaag van meer dan 50 cm dikte, ontstaan door eeuwenlange bemesting. De waterlopen zijn op te vatten als relictten van smeltwatergeulen. De vennen in het bovenloopgebied van de Beekloop zijn vergroot en als visvijvers in gebruik.
- b. De dorpskommen van Bergeyk en Weebosch met voornamelijk lintbebouwde structuur en naoorlogse woonwijken, vooral op vroegere akkergebieden.
- c. De akkers en weilanden rondom de bebouwing. De oude akkerbodems zijn gedurende de middeleeuwen ontstaan door eeuwenlange bemesting vanuit de potstal met toegevoegde heideplaggen. Een aantal van de oorspronkelijke akkerpercelen zijn omgezet in bouwland en naaldbos.
Verspreid liggen er enkele kleinere oude akkers, zoals Maaij aan de Beekloop en De Aa bij de Elzenloop en Hoge Berkt.
- d. De vroegere heidegronden. Hiervan zijn slechts enkele restanten zoals Stevensbergen en het lage heidegebied in de uiterste zuid-oost punt van de gemeente over. Het grootste deel van dit oorspronkelijke heidegebied is in de vorige en deze eeuw ontgonnen ten behoeve van landbouw of met naaldhout ingeplant.

In grote lijnen vinden we de hoofdelementen van het beekdallandschap in Bergeyk terug. Door kultuurtechnische maatregelen in het kader van de ruilverkaveling is veel van de kleinschaligheid en oorspronkelijke percelering verloren gegaan.

Nederzettingen.

Bergeyk is een beekdalnederzetting waarbij de bebouwing op de hogere delen langs de Keersop en Zoferloop is ontwikkeld. Opvallend is de langgerekte lintbebouwing, min of meer evenwijdig aan de beek, die we ook in Luyksgestel en Westerhoven aantreffen. Het Loo, Rund, Lage- en Hoge Berkt vormen met Bergeyk een krans van nederzettingen rond het oude akkercomplex Beistervelden. Kleinere akkercomplexen liggen bij Weebosch met Spanreit en Witrijt, respectievelijk aan de Aa en de bovenloop van de Goorloop.

Waarschijnlijk gaat de vorm van de nederzettingen in Bergeyk terug op een domeinstruktuur.

De oude kerk herinnert aan de functie van Bergeyk als primair kerkdorp.

Ook de dorpen Luyksgestel, Riethoven, Westerhoven, Boxel en Dommelen hoorden parochieel bij Bergeyk. Het Loo ontwikkelde zich pas in de 19e eeuw vanuit de schuurkerk tot een kerkdorp. Weebosch kreeg in 1907 een eigen kerk.

Bergeyk was voor ca. 1850 een welvarend dorp, waar verscheidene rondreizende kooplieden, z.g. teuten, woonden. Daarna is functieverlies en verval opgetreden.

Het Hof, een enigszins verbrede straat met bebouwing erlangs, is een baandorp. Door latere ontwikkelingen is het karakter sterk aangetast. Het Hof heeft een lintbebouwing met huizen, winkels en bedrijfsbebouwing. Hier staan ook de oude R.K. kerk en de N.H. kerk. Op het Hof sluit aan het vroegere gehucht Eijkereind, nu Mr. Pankenstraat, met eveneens lintbebouwing, waaronder ook boerderijen.

In het westen sluit er Loo op aan, met centraal kerk, pastorie en gasthuis. Loo en Hof zijn na de oorlog door nieuwbouwwijken ingesloten. Bergeyk werd forenzendorp. Hoge- en Lage Berkt, Witrijt en Weebosch hebben hun landschappelijke karakter nog grotendeels behouden. Van de karakteristieke bebouwing is echter weinig overgebleven.

In de voormalige Maaier en Enderheide hebben in het begin van deze eeuw landbouwontginningen plaats gevonden. Het patroon is rechtlijnig en grootschalig.

De wegen met boerderijen zijn in achtereenvolgende perioden aangelegd. Als geheel kan het als een vrij gaaf voorbeeld van een vroeg 20e eeuwse ontginningsproject beschouwd worden.

De Maaij aan de Beekloop, is een oude enkelhof.

Bebouwing en groenelementen.

Boerderijen.

De meeste boerderijen in Bergeyk zijn van het Janggeveltype met dwarsdeel, onder zadel- of wolfsdak. Die aan de Oude Postelseweg 16 staat een boerderij die blijkens de muurankers van 1794 is. Rond 1970 is ze echter ingrijpend vernieuwd. Voorbeelden van boerderijen van rond het midden van de 19e eeuw, veelal met driebeukig gebint, zijn Hoek 28, Mr. Pankenstraat 71, Weeboscherweg tegenover nr. 36 en Weebosch 105. Van rond de eeuwwisseling zijn Broekstraat 45, Loo 2, Vlieterdijk 7 en Vonderpad 19.

Weeboscherweg 7 is een kortgevelboerderij van ca. 1920.

Nieuwere boerderijen van vóór de tweede wereldoorlog zien we in het heide-ontginningsgebied.

Woonhuizen.

Opmerkelijk is het huis Hof 8, vermoedelijk een voormalig teutenhuis van zes traveeën, onder zadeldak. Het huis dateert van 1722. Het aansluitende stalgedeelte is van ca 1900. Het huis heeft moerbalken en kinderbinten. De moerbalken hebben gestoken sleutelstukken. De kap bestaat uit een reeks spantparen. Van rond 1800 kunnen de huizen Hof 63 en de voormalige pastorie Beukenhof, Hof 54 zijn. Het zijn tweelaags huizen, symmetrisch opgezet met vijf traveeën onder schilddak. Hof 63 heeft een ingang met pilasters en kroonlijst. Vergelijkbaar zijn het rond de eeuwwisseling gebouwde Loo 79, de R.K. Pastorie, Weebosch 75 en Loo 83-87 (onderdeel van een klooster) alle met risaliserende middengedeelten. Kleiner zijn Mr. Pankenstraat 10 van ca 1850 en Mr. Pankenstraat 12 van 1878. Dit laatste is het voormalige brouwershuis, met gevel in sierpleisterwerk.

Gave voorbeelden van dorpswoonhuizen van ca 1900 zonder verdieping vinden we in de Broekstraat, Kleine Broekstraat, Loo, Kerkstraat en Mr. Pankenstraat. Ze zijn veelal symmetrisch van opbouw, met risalieten en stenen dakkapel in het midden. Ekkerstraat 4, naast de molen, is het voormalige molenaarshuis met bedrijfsgedeelte, van ca 1900.

Voorbeelden van naoorlogse volkswoningbouw zien we in de Prinses Marijkestraat met aardige geveldetailering. Recent zijn de ramen helaas vergroot.

Een tweetal bungalows van de architect G.Rietveld staan aan de Eikendreef 2 (1956) en Fazantlaan 14 en (1957). Het zijn eenlaags huizen in zakelijke baksteenarchitectuur met overstekend dak.

Kerkelijke gebouwen.

De gotische driebeukige kruiskerk aan het Hof, St. Petrus Banden dateert uit de 15e eeuw.

Ze heeft een opmerkelijk vrijstaand houten klokkenhuis van 1669. Op het kerkhof bevindt zich een aantal grafzerken en kruisen van rond de eeuwwisseling en een kavalariegroep.

De N.H. Kerk, Hof 56, is een kleine zaalkerk van 1812. De St. Petruskerk Loo 81, van 1863 is een driebeukige pseudobasiliek van architect K. Weber. Op het kerkhof staan onder meer een hardstenen kruis van 1866, een gietijzeren kruis en een kalvariegroep. Markant is de Gerardus Majellakerk, Weebosch 75, in 1907 gebouwd door architect J. Stuyt. Het is een driebeukige neoromaanse basiliek met dubbeltorenfront. Ernaast is een processiepark met staties.

Bergeyk - 't Loo heeft een klooster met gasthuis van 1904, in herenhuis-achtige bouwtrant. Het klooster Huize d'Alzon Eerselse Dijk 2, met middenrisaliet en topgevel, is kort na de inventarisatie gesloopt.

Bedrijfsgebouwen.

Bergeijk bezit een standaardkorenmolen, vermoedelijk 18e eeuw, Ekkerstraat 4. Ekkerstraat 8 is het molenhuis met bedrijfspgedeelte van ca 1900.

Karakteristiek voor de dorpse situatie is het eenlaags sigarenfabriekje onder zadel- en wolfsdak en topgevel met rondboogfries, Mr. Pankenstraat 14.

Een aantal bedrijfsgebouwen uit het begin van deze eeuw, heeft een weinig opmerkelijke architectuur, zoals Broekstraat 16, de voormalige spiritusfabriek, intussen gesloopt, de melkfabriek Loo 43 en Hof 43.

Weverij de Ploeg is in 1957 gebouwd door architect G. Rietveld, met sheddakconstructie en verspringende gevel, een zeer goed voorbeeld van fabrieksarchitectuur in parkachtig groen.

Overige gebouwen.

Het raadhuis uit 1923 van architect P. van de Velden, aan de Burgemeester Magneestraat heeft een aardige detaillering en vormgeving. Weebosch 111 is een schoolgebouwtje met verdieping en gepleisterde gevel van ca 1900.

Kerkstraat 21, van 1870, eenlaags onder wolfsdak, is een voormalige marechausseekazerne.

Groenelementen.

Hier en daar, meest bij boerderijen, zien we snoeilindes en walnoten.

Bij Kerkstraat 10 staat een oude beukhaag.

Op het kerkplein aan het Hof staan een 15-tal lindes van 100-175 cm omtrek en twee beuken van 200 cm omtrek. Bij de Gerardus Majella kerk bevinden zich diverse bomen waaronder beuken en lindes. Bij de N.H. Kerk, Hof 12, staan drie lindes van ca 175 cm omtrek. Een tuin met oudere boombeplanting zien we bij Beukenhof, Hof 63, met onder andere twee beuken van ca 200 cm omtrek.